

מה קרה בדרך

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרף בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: (דברים כה יז-יח).¹

מדרש תנאים לדברים פרק כה פסוק יח – עמלק מזב הנחשלים

"אשר קרף בדרך" - אין קרף אלא שנזדמן לך, מגיד שעשה לו עמלק מחילות בדרך והיה בא עליהן והורגן: דבר אחר: אשר קרף, כשהיו ניכוחים היה בא עליהן והורגן: ויזנב בך הכה אותן מכת זנב.²

"כל הנחשלים אחריך" - מלמד שלא היה הורג, אלא בני אדם שנמשכו מדרכי המקום ונחשלו מתחת כנפי הענן...³ אמר ר' יצחק: כל הנלחשין אחריך אלו שהיו מהרהרין אחר מדותיו של הקב"ה, כענין שנאמר להלן: "היש ה' בקרבינו אם אין" (שמות יז ז).⁴

"ואתה עיף ויגע" - עיף בצמא ויגע בדרך: ואתה עיף ויגע - אלו ישראל: ולא ירא אלהים - זה עמלק:⁵

אחרים אומרים: אלו ישראל שלא היה בידם מצות שיגאלו, שנאמר: "ויקרא שם המקום מסה ומריבה" (שמות יז ז). מה הוא אומר? "ויבוא עמלק" (שם ח).⁶

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא ג זכור – חולשה פנימית

"כל הנחשלים אחריך" (דברים כה יח). ר' יודה ור' נחמיה ורבנין. ר' יודה אומר: כל מי שהיה נינוח היה נישול. ור' נחמיה אומר: כל מי שהענן פולטו היה נישול. ורבנין אמרין: זה שבטו של דן שפולטו הענן, שהיו כולן עובדין עבודה זרה.⁷ דבר אחר: כל הנחשלים אחריך - א"ר יצחק: כל המלחשים אחריך. ר' יודה ור' נחמיה ורבנין. ר'

¹ כבר זכינו לדון על הפסוק הראשון בדברינו [זכור את אשר עשה לך עמלק](#) בפרשת זכור בשנה האחרת. הפעם נרצה לצקת מעט מים על הפסוק השני וננסה להבין מה קרה שם בדרך, מהו "אשר קרף" ... ואתה עיף ויגע" ומיהו שלא היה "ירא אלהים"?

² ולהלן במכילתא שנראה: "שהיה נכנס תחת ענני כבוד וגונב נפשות מישראל והורגן, שנאמר: ואתה עיף ויגע". ובפרקי דרבי אליעזר פרק מג: "שעמד על הדרך כדוב שכול כאיש להמית אם על בנים, שנאמר: אשר קרף בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך". מין לוחמת טרור וזינוב באופן אקראי, בעם עיף ויגע ועדיין לא מאורגן כראוי. לא מלחמה סדורה. ובפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא יב – זכור, גם זינוב וטרור בערמה של מסחר: "אשר קרף בדרך, מה עשה עמלק הרשע? סיפר ייחוס שמותם של ישראל ממצרים והיה עומד לו לחוץ ענני כבוד וקורא לכל אחד ואחד בשמו, ואומר: פלוני בן פלוני צא שאני מבקש לעשות עמך סחורה והיה יוצא והוא הורגו זה אשר קראך". ראה פירוש רמב"ן שמות טו כה על החוק והמשפט במרה: "ועל דרך הפשט, כאשר החלו לבוא במדבר הגדול והנורא וצמאון אשר אין מים, שם להם במחיתם וצרכיהם מנהגים אשר ינהגו בהם עד בואם אל ארץ נושבת ... ומשפטים, שיחיו בהם, לאהוב איש את רעהו, ולהתנהג בעצת הזקנים, והצנע לכת באהליהם בענין הנשים והילדים, ושינהגו שלום עם הבאים במחנה למכור להם דבר". עמלק לא שמר גם על נורמות אנושיות מקובלות, על "חוקי המדבר" המקובלים בין שבטי המדבר.

³ ראה פירוש אבן עזרא למילה נחשלים: "שלא היה בהם כח ללכת. ויתכן להיות מילת נחשלים כמו נחלשים", היינו חילוף אותיות בתוך המילה. ובימינו שהביטוי לחשל הוא גם במשמעות של כח ועוצמה (מילה שבאה מפעולת צירוף או ליבוץ המתכת באש), יש כאן אולי משחק מילים משולש: חשל-חלש-חשל - המתכת תחילה נחלשת ומתרככת ואח"כ מתחשלת (ושחל הוא גם אריה). אך הדרשן כאן מייחס את הנחשלות לא לחוסר אונים פיסי, כי אם רוחני, ובעקבותיו מפרש רש"י את נחשלים: "חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטם". לנושא פליטת הענן ולפירוש רש"י, נגיע בהמשך הדברים.

⁴ פסוק שחותר את פרשת 'מסה ומריבה' ומיד בצמוד לו: "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל וכו'". הנה משחק מילים נוסף שהחולשה באה מלחשה, מכך שבני ישראל היו מהרהרים אחרי מידותיו של הקב"ה. את הנחשלות, החולשה או הלחשה הזו ניצל עמלק.

⁵ בניגוד אולי למה שנשמע לנו כפשט הפסוק, דרשה זו מציעה להפריד בין שני חלקי המשפט, בשיטת "חלקהו ופרשהו". את ההסבר הלשוני נותן ספרי במדבר פרשת בהעלותך פיסקא פח, שמביא דוגמאות נוספות לחלוקה כזו: "... לא מי שאמר זה אמר זה. ישראל אומרים: בלתי אל המן עינינו, והמקום מפיס את כל באי העולם ואומר להם: ... והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדולח ... כיוצא בו אתה אומר: ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני (בראשית לח כו), והמקום [הכתוב] על ידו: ולא יסף עוד לדעתה (שם) ... כיוצא בו אתה אומר: ואתה עיף ויגע (דברים כה יח). על ישראל הוא אומר ואתה עיף ויגע ועל עמלק הוא אומר ולא ירא אלהים (דברים כה יח)". ועדיין צריכים להבין, מה פירוש "ולא ירא אלהים" לגבי עמלק? וכי ציפינו מעמלק להיות צדיק וירא אלהים? האם כל מטרת דרשה זו היא להגן על בני ישראל ולהוציא מביקורתו של ר' יצחק ומדרשת "הנחשלים אחריך"?

⁶ דרשה זו חוזרת לדברי ר' יצחק לעיל ומזכירה לנו את סמיכות הפסוקים בשמות פרק יז, של "ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' ", פרשת "מסה ומריבה", עם פרשת המלחמה בעמלק שסמוכה לה. ולפי שיטה זו, שאמנם נראית כפשט הפסוק, "ולא ירא אלהים" הם בני ישראל. עייפים ויגעים פיסית משעבוד מצרים ומתלאות המדבר שלא התנסו בו, וגם עייפים ויגעים רוחנית ודתית. ועדיין דרשה זו, ואולי גם הפסוק עצמו, צריכים עיון. ניחא, עיף ויגע כמו שהוא אומר בתחילת פרשת בשלח: "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלהים פן ינחם העם בראתם מלחמה וישובו מצרימה". ראה גם תרגום ירושלמי (יונתן) על הפסוק שלנו: "ואתם בית ישראל הייתם יגעים ועיפים מרוב שיעבוד של מצרים ומן פחד גלי הים שעברתם באמצעיתם". ובפרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק מג: "עייפים ויגעים משעבוד מצרים ומענוי הדרך", אבל למה "ולא ירא אלהים"? רק בגלל האירוע של מסה ומריבה? ובאשר למצוות, הרי כבר קבלו במרה שם: "שם לו חוק ומשפט". ראו דברינו [מצוות שנצטוו במרה](#).

⁷ ראה במקבילה בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא יב – זכור: "שבטו של דן שהיו עובדי עכו"ם שכתב בהם: לאחורונה יסעו לדגליהם (במדבר ב לא)". אבל נראה שמה שעומד כאן ברקע הוא הסיפור של פסל מיכה והתיישבות שבט דן בצפון הארץ (שופטים פרקים יז-יח). ראה ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שז: "ויראהו עד דן ... מלמד שהראהו שבטו של דן עובד עבודה זרה כענין שנאמר: ויקימו להם בני דן את הפסל (שופטים יח ל)". וראה עוד בפסיקתא רבתי פיסקא מו – תוספתא: "שחזר ירבעם על כל

יודה אומר: אמרו: אם ריבון על כל מעשיו כדרך שהוא ריבון עלינו – נעבדנו. ואם לאו – נמרוד בו. ור' נחמיה אומר: אמרו: אם מספיק לנו את מזונותינו כמלך שהוא שרוי במדינה ואין המדינה חסירה כלום – נעבדנו. ואם לאו – נמרוד בו. ורבנין אמרין: אמרו: אם משיחין אנו בלבבינו והוא יודע מה אנו משיחין נעבדנו, ואם לאו נמרוד בו. ר' ברכיה בשם ר' לוי: בליבן היו משיחין והקב"ה נותן את שאלתם. ומה טעמא? "וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם" (תהלים עח יח), מה כתיב תמן? "ויאכלו וישבעו מאד ותאותם יביא להם" (תהלים עח ט).⁸

רש"י דברים פרק כה פסוק יח – עמלק המתגרה באלהים

אשר קרך בדרך - לשון מקרה. דבר אחר לשון קרי וטומאה... לשון קור וחוס, צננך והפשירך מרתיחתך...⁹ כל הנחשלים אחריו - חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן:¹⁰ ואתה עיף ויגע - עיף בצמא, דכתיב: "ויצמא שם העם למים" (שמות יז ג), וכתיב אחריו ויבוא עמלק: ויגע - בדרך: ולא ירא - עמלק, אלהים, מלהרע לך.¹¹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דעמלק פרשה א – פרישה מתורה ומצוות

"ויבוא עמלק", ר' יהושע ור' אלעזר חסמא אומר: המקרא הזה רשום כאן ומפורש על ידי איוב, שנאמר: "היגאה גומא בלא ביצה ישגא אחו בלי מים" (איוב ח יא) וכי איפשר לגומא זה להתגדל בלא ביצה ובלא מים? ... וכי איפשר לְאָחוּ זה לחיות בלי מים? כך אי אפשר לישראל בלא תורה.¹² ולפי שפירשו מדברי תורה לכך בא עליהם השונא. שאין השונא בא אלא על החטא ועל העבירה לכך נאמר: ויבוא עמלק.¹³

רבי אלעזר המודעי אומר: ויבוא עמלק - לפי שהיה עמלק נכנס תחת כנפי ענן וגונב נפשות מישראל והורגן, שנאמר: "אשר קרך בדרך" (דברים כה יח). אחרים אומרים: ולא ירא אלהים - אלו ישראל שלא היו בידם מצות.¹⁴

השבטים ולא קבלו אלא שבט דן" (עגלי הזהב שעשה ירבעם, מלכים ב י כט). ומן הסתם הדבר גם קשור ברעיון שפסל מיכה עבר איתם בים סוף (שמות רבה מא א) וכבר הקדשנו דף מיוחד לנושא [פסל מיכה](#).

⁸ מדרש זה מעצים מאד את דרשתו של ר' יצחק לעיל (ראה איך היא נשתלת באמצע המדרש) ומחמיר מאד עם בני ישראל. לא רק "שלא היה בידם מצוות" (כפי שנראה להלן), או אפילו שניסו את הקב"ה, אלא מרד ממש שמזכיר את דור הפלגה. ראו הדרשות על הפסוק באיוב פרק כא פסוק טו: "מה שדי כי נעבדנו ומה נולעל כי נפגע בו", ובפרט מדרש בראשית רבה לח ו. ראה גם הלשון החריפה יותר של מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה א: "ויבוא עמלק כפוי טובה ויפרע מן העם כפוי טובה". מדוע שופט המדרש את בני ישראל ברותחין? מה טעם השפיטה המחמירה של ישראל שזה עתה יצאו ממצרים, בה נטמעו ונטמאו בעבודה זרה והם עוד לפני מעמד הר סיני? ראה מנגד המדרש בקהלת רבה ג ב: "א"ר יצחק: ראויין היו ישראל בשעה שיצאו ממצרים שתינתן להם תורה מיד, אלא אמר הקב"ה: עדיין לא בא זיוון של בני משעבוד טיט ולבנים יצאו ואין יכולין לקבל תורה מיד". ובשמות רבה מג ז משה מזכיר לקב"ה מהיכן הוציא את בני ישראל: "אמר משה: ריבון העולם, מהיכן הוצאת אותם? ממצרים שהיו כולם עובדי טלאים". אין לנו תשובה להעצמה זו של המדרש, מלבד תזכורת שמוטיב זה מופיע עוד קודם בקריעת ים סוף, בה עבר על פי המדרשים פסל מיכה יחד עם בני ישראל. ראה דברינו [וימר על ים](#) סוף בפרשת בשלח. ובדומה אולי גם המדרשים שעוד במעמד הר סיני חשבו בני ישראל לעשות את העגל. ראה דברינו [עד שהמלך במסיבו](#) בשיר השירים.

⁹ כאן מביא רש"י את המשל הציורי ממדרש תנחומא בפרשת כי תצא על האמבטיה שהתקרה: "שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי ורותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים". עמלק הוא התקדים שאפשר להתנכל לעם ישראל וגם אחרי כל הניסים, אין הם חסונים. ראה החיבור שעושה מדרש אסתר רבה (פרשה ח סימן ה) עם המגילה: "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו. אמר להתך: לך אמור לה: בן בנו של קרהו בא עליכם. זהו שכתוב: (דברים כה) אשר קרך בדרך".

¹⁰ ראה פרקי דרבי אליעזר פרק מג: "כל מי שהיה צריך טבילה היה הענן מפלט אותו חוץ ממחנה ישראל שהיה קדוש, ועמלק מזנב והורג את מה שאחרי הענן". בשונה לחלוטין מפליטת הענן של עובדי ע"ז המתואר בפסיקתא דרב כהנא לעיל

¹¹ רש"י רוקח כאן תערובת של מספר מדרשים. ביד אחת הוא אווז בדעה שהייתה בעם ישראל לא רק חולשה פיסיית כי אם גם חטאים וחולשה רוחנית, אך ביד השנייה הוא מבאר את "ולא ירא אלהים" על עמלק שלא פחד מאלהים ולא היסס מלהרע לבני ישראל. אבן עזרא הולך בדרך דומה, הגם שזה לא כ"כ מסתדר עם פשט הפסוק כפי שכבר ציינו לעיל. יש כאן ראייה מאוזנת וגם תשובה לשאלה ששאלנו בסוף הערה 5 מה פירוש "ולא ירא אלהים" לגבי עמלק? מי מצפה מעמלק להיות צדיק וירא אלהים? תשובת רש"י אף אחד לא מצפה מעמלק להיות צדיק וירא אלהים, רק מצופה ממנו לא להתגרות באלהים – עמלק לא ירא מלהתגרות ולהילחם באלהים. כך או כך, חזרנו לדעה ש"ולא ירא אלהים" הוא עמלק ולא ישראל. ראו שוב הערה 5 לעיל.

¹² זה הקשר עם חניית בני ישראל, קודם למלחמת עמלק, באלמה "ושם שתיים עשרה עינות מים ושבעים תמרים ויחנו שם על המים". ראה דברינו [אין מים אלא תורה](#) בפרשת בשלח.

¹³ אנחנו נעים שוב ושוב בין "לא ירא אלהים" של בני ישראל ובין "לא ירא אלהים" של עמלק והתשובה היא, כרגיל, אי שם באמצע. אירועים קשים שבאים על עם ישראל הם, באמונת חז"ל, תוצאה של שני גורמים גם יחד: היחלשות רוחנית פנימית, אי קיום התורה ומצוותיה; לצד סיבה חיצונית של שנאת ישראל לדעת חז"ל תמיד גם שנאת אלוהי ישראל. ראה דברינו [תמחה או אמחה, ריבך או ריבנו](#) בפרשת זכור בשנה האחרת וכן דברינו [שורשי האנטישמיות](#) בפרשת מטות.

¹⁴ כאן אולי הטיעון הכי רך כלפי "ולא ירא אלהים" של בני ישראל. לא רבו, לא לחשו, לא הרהרו על הקב"ה ובוודאי שלא ניסו למרוד, רק שעדיין לא קיימו מצוות. עייפות משעבוד ותלאות הדרך, מהשינוי הפתאומי, ללא צד רוחני מלווה שמגן ונותן פיצוי וכח נפשי. ראה הגמרא במסכת סוטה כא ע"א שמצווה הנמשלת לנר, מגינה לפי שעה, והתורה הנמשלת לאור מגינה לעולם.

המשך הדרש שם – עמלק מגייס את אומות העולם

רבי אליעזר אומר: ויבוא עמלק, שבא בגלוי פנים. לפי שכל הביאות שבא לא בא אלא במטמוניות, שנאמר: "אשר קרך בדרך", אבל ביאה זו לא בא אלא בגילוי פנים, לכך נאמר: "ויבוא עמלק" - שבא בגלוי פנים. רבי יוסי בן חלפתא אומר: ויבוא עמלק - שבא בעצה. מלמד שכניס כל אומות העולם ואמר להם: בואו וסייעוני על ישראל. אמרו לו: לא נוכל לעמוד כנגדך. פרעה שעמד כנגדן טבעו המקום הוא וחילו בים סוף... והיאך אנו נוכל לעמוד כנגדך? אמר להם: בואו ואתן לכם עצה מה תעשו. אם הם ינצחוני ברחו לכם, ואם לאו בואו וסייעוני על ישראל. לכך נאמר: "ויבוא עמלק" - שבא בעצה.¹⁵

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא יב זכור – הזכירה היא המחיה

אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבון העולמים אתה אומר לנו: הוּו זכורים [למחות] את זכר עמלק. בשר ודם אנו, לשעה אנו. אתה שאתה חי וקיים לעולמי עולמים, הוּו זכור. אמר להם הקב"ה: בני, אין לכם אלא להיות קוראים פרשת עמלק בכל שנה ומעלה אני עליכם כאילו אתם מוחים שמו מן העולם.¹⁶

הלוֹא יִדְעֶתָ אִם לֹא שָׁמַעַתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ה' בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יֵעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּיָתוֹ: נִתֵּן לִיעָף פֶּחַ וְלֵאֵין אוֹנִים עֲצֵמָה יִרְבֶּה: וְיַעֲפוּ נְעָרִים וְיִגְעוּ וּבַחֲוֹרִים פְּשׁוּל יִפְשְׁלוּ: וְקוֹי ה' יַחֲלִיפוּ כַח יַעֲלוּ אֶבֶר פְּנֵשְׁרִים יִרְצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יִלְכוּ וְלֹא יֵעָפוּ: (ישעיהו סוף פרק מ).¹⁷

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז

"כי ששת ימים... וינח ביום השביעי". וכי יש לפניו יגיעה? והלוֹא כבר נאמר: "לא ייעף ולא ייגע" (ישעיה מ כח), ואומר: "נותן ליעף כח" (שם שם כט), ואומר: "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג ו); ומה תלמוד לומר: "וינח"? אלא כביכול הכתיב על עצמו, שברא את עולמו בששה ימים ונח בשביעי. והרי דברים קל וחומר, מי שאין לפניו יגיעה הכתיב על עצמו שברא עולמו בששה ימים ונח בשביעי, אדם שנאמר בו: "אדם לעמל יולד" (איוב ה ז), על אחת כמה וכמה.¹⁸

שבת שלום ושמחת פורים¹⁹

מחלקי המים

מים אחרונים: השבת נקראת שבת זכור בגלל מצוות זכירת עמלק והקריאה בפרשת "זכור את אשר עשה לך עמלק". אבל יש לנו גם את הזכור השכיח יותר של כל שבת: "זכור את יום השבת לקדשו". ראה מדרש תנחומא פרשת כי תצא סימן ז שמחיד את ההבדל ביניהם: "אע"פ שכתוב בשבת זכור ובעמלק זכור אינן שוין... משל למה הדבר דומה? למלך שעשה

¹⁵ לעומת ההקלה על ישראל, מחמיר מדרש זה על עמלק באופן קיצוני, עד כדי "סרסוה ופרשוה" של הפסוק והפרדה בין "אשר קרך בדרך" שהיה במטמוניות (ראה המחילות במדרש בו פתחנו) ובין "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" שהוא מלחמה בגלוי. עמלק לא ירא מאלהים ומוכן לגרור את כל אומות העולם למלחמה כוללת נגד ישראל ואלוהי ישראל. זהו 'עמלק לדורות' שמגייס את כל אומות העולם כנגד ישראל, והדברים ידועים מתולדות וקורות עמנו. ראה פירוש אבן עזרא: "אשר קרך - מגזרת כל הקורות אותם (בראשית מב כט)". וראו במדרשי אסתר רבה (פרשה ז ואחרות) כיצד משכנע המן את כל עמי מלכות פרס הרחבה להשמיד את עם ישראל.

¹⁶ ראה בפסיקתא שם, כמה שורות קודם, שכל השבטים, חוץ משבטו של יוסף, אינם יכולים לעמלק משום שהוא מציג כלפיהם טענות מוסריות קשות: "לעתיד לבוא עתידין ראשי השבטים להזדווג עם שרו של עשו ואינו נופל בידם... למה? שכל אחד ואחד כשבא להזדווג לו מיד הוא מסלקו בתשובות. לראובן אומר: נחשדת על אשת אביך. לשמעון וללוי אומר: אף אתם הרגתם את שכם. וליהודה אומר: אף אתה נחשדת על כלתך. ולכל השבטים הוא מסלק לומר: אתם מכרתם את אחיכם". ורק שרו של יוסף יכול לעמלק. ראה שמות רבה כו ג: "למה ליהושע? אמר לו: זקנך אמר (בראשית מב) את האלהים אני ירא, ובזה כתיב (דברים כה) ולא ירא אלהים. יבוא בן בנו שאמר את האלהים אני ירא ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלהים". וכיוון שאין לנו ייחוס לשבט יוסף, לא נוותר לנו אלא לקרוא את פרשת עמלק ולקיים מצוות זכור ובכך כאילו מחינו את שמו של עמלק מהעולם. ומה שכן יכולים אנו לעשות, מאיזה שבט שלא נהיה, הוא לתקן את "ולא ירא אלהים" שלנו, שהוא מחיית עמלק, או מה שגרם להצלחת עמלק, הטובה ביותר.

¹⁷ חשבנו להציג פסוקים אלה כנגד "ואתה עייף ויגע" שבפרשתנו. ואת "קווי ה' יחליפו כח" כנגד "ולא ירא אלהים".

¹⁸ ובפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כג - 'ה דברות פ' תליתאה, מובא רעיון המנוחה בתמצית: "וינח ביום השביעי. וכי יש עמל ויגיע לפניו? והלוֹא כבר נאמר לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ כח), וכתב וינח! אדם שכתב בו כי אדם לעמל יולד (איוב ה ז) על אחת כמה וכמה יהא צריך להיות נוח בשביעי".

¹⁹ כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יז: "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים. שהשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר: להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים (ישעיהו נז טו)". ועל "שמחת פורים" בפעם אחרת בע"ה.

סעודה וזימן את האורחים. נכנס הקערה לפניו מלא כל טוב, אמר: זכור פלוני אוהבי. משקינח את הקערה אמר: זכור פלוני שונאי. אמרו לו אוהביו: זה הזכרת וזה הזכרת! אמר להם: לזה הזכרתי על קערה מלא כל טוב ולזה הזכרתי על קערה ריקה. כך, השבת כתיב בה (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו ולכבדו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה, ובעמלק כתיב: זכור את אשר עשה לך עמלק. על מה אתה זוכרו? על שולחן ריקה, שנאמר: תמחה את זכר עמלק מתחת השמים.²⁰

איך זוכרים על שולחן ריק ולמה אנחנו לא מקיימים מנהג זה? נראה שהשולחן הריק שעליו זוכרים את עמלק הוא תענית אסתר בה צמים. ועכ"פ, כאשר מתנגש הזכור הריק עם הזכור המלא, זה של עמלק וזה של שבת, פשוט הוא שהמלא גובר ולפיכך בשנים בהם תענית אסתר חלה בשבת, היא מוקדמת ליום חמישי (ולא ליום שישי בשל ההכנות לכבוד שבת). מוקדמת ולא נדחית כמו תשעה באב למשל, מסיבות ברורות. שולחן שבת המלא צופה פני שמחת פורים.

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דויהי פרשה א – עמלק כבר ביציאת מצרים

"ויוגד למלך מצרים כי ברח העם", מי הגיד לו? האקטורין שלו ויש אומרים דורכיות היו לו ויש אומרים עמלק הגיד לו: כי ברח העם.²¹

²⁰ ראה גם ילקוט שמעוני תורה פרשת כי תצא רמז תתקלח: "כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק. לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה זכור לקדש ולשמור וזה זכור להשמיד ולהרוג".

²¹ עם 'סגירת הגיליון' האיר לנו מדרש נוסף זה שכבר הזכרנו בדברינו [דרך שלושת ימים נלך](#) בפרשת בשלח. עפ"י המסופר שם, פרעה יוצא לרדוף אחרי בני ישראל לאחר שנודע לו שאין הם מתכוונים לחזור אחרי שלושה ימים כפי שאמרו לו. ומי הוא שהודיע זאת לפרעה? עפ"י דעה אחת, האקטורין (השומרים) ששלח פרעה עם בני ישראל ללוותם ולהשגיח עליהם. עפ"י דעה אחרת, הפסלים המסתוריים שהיו בגבולה המזרחי של מצרים (הדורכיות), אך עפ"י דעה שלישית, היה זה עמלק. עמלק לא החל לזנוב בישראל רק משעה שיצאו אל המדבר. עמלק מזנוב בבני ישראל מיד בצאתם ממצרים. הוא שממהר להודיע לפרעה שבני ישראל אינם מתכוונים לחזור למצרים וממשיכים במסעם אל לב המדבר ונטלו חירותם בידם. ומדרש שמות רבה כזו מרחיק לכת עוד אחורה אל עצת פרעה "הבה נתחכמה לו" שעמלק היה כבר שם והצטרף ליועצים לרעה (ראו שם גם על יתרו שהיה גם הוא בעצה ועשה תשובה). סוף דבר, עפ"י המדרש, זינוב עמלק בעם ישראל לא התחיל בסוף פרשת בשלח אלא הרבה לפני כן, וקורות עמנו מלמדות שגם נמשך הרבה אחרי כן.